

Andriy I. Zolotarev

UCHWAŁA NR 103/2016

SENATU AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

Z DNIA 26 PAŹDZIERNIKA 2016 R.

W SPRAWIE NADANIA TYTUŁU DOKTORA HONORIS CAUSA

PROF. ZW. DR. HAB. ANDRZEJOWI J. ZAKRZEWSKIEMU

Na podstawie art. 62 ust. 1 i art. 16 Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r., poz. 572, t.j. z późn. zm.) w związku z § 8 ust. 1-3 Statutu Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Senat Uczelni postanawia, co następuje:

§1

Senat Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie nadaje tytuł doktora honoris causa prof. zw. dr. hab. Andrzejowi J. Zakrzewskiemu.

§2

Uchwałę podjęto w głosowaniu tajnym:

tak – 24, nie – 0, wstrzymujących się – 0,

w którym uczestniczyło 24 senatorów, spośród 29 członków Senatu AJD z prawem głosu.

§3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Senatu AJD

dr hab. Anna Wypych-Gawrońska, prof. AJD

Q.F.F.

F.Q.S.

NOS

ANNA WYPYCH-GAWROŃSKA

SCIENTIARUM HUMANARUM DOCTOR HABILITATUS
PROFESSOR EXTRAORDINARIUS ACADEMIAE NOMINE IOHANNIS DLUGOSSII CZENSTOCHOVIAE
HOC TEMPORE RECTOR MAGNIFICUS

AGNES CZAJKOWSKA

SCIENTIARUM HUMANARUM DOCTOR HABILITATUS
PROFESSOR EXTRAORDINARIUS ACADEMIAE NOMINE IOHANNIS DLUGOSSII CZENSTOCHOVIAE
HOC TEMPORE FACULTATIS PHILOLOGICARUM HISTORICARUMQUE DECANUS SPECTABILIS

ANDREAS STROYNOWSKI

SCIENTIARUM HUMANARUM DOCTOR HABILITATUS
HISTORIAE PROFESSOR ORDINARIUS
PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

IN VIRUM CLARISSIMUM

ANDREAM IOHANNEM ZAKRZEWSKI

SCIENTIARUM HUMANARUM DOCTOREM HABILITATUM

HISTORIAE IN ACADEMIAE NOMINE IOHANNIS DLUGOSSII CZENSTOCHOVIAE PROFESSOREM
ORDINARIUM EMERITUM

AUTOREM SCHOLAM HISTORICAM CZENSTOCHOVIENSEM

CONDITOREM INSTITUTI HISTORICI ACADEMIAE NOMINE IOHANNIS DLUGOSSII
CZENSTOCHOVIAE

COGNITOREM ILLUSTREM SAECULI LUMINUM

INVESTIGATOREM HUMANI CULTUS ATQUE LITTERARUM AD RES PIETATIS STUDII
PERTINENTIIUM

INITIATOREM ATQUE MODERATOREM INVESTIGATIONIS RERUM GESTARUM REGIONIS
CZENSTOCHOVIENSIS

EX DECRETO FACULTATIS AMPLISSIMIQUE SENATUS

DOCTORIS HONORIS CAUSA

ACADEMIAE NOMINE IOHANNIS DLUGOSSII CZENSTOCHOVIAE

NOMEN ET HONORES, IURA ET PRIVILEGIA OMNIA CONTULIMUS
IN EIUSQUE REI FIDEM PERPETUAMQUE MEMORIAM
HASCE LITTERAS
ACADEMIAE SIGILLO MUNIENDAS CURAVIMUS

DATUM CZENSTOCHOVIAE

DIE IX MENSIS DECEMBRIS ANNO MMXVI

AGNES CZAJKOWSKA
H.T. DECANUS

ANNA WYPYCH-GAWROŃSKA
H.T. RECTOR

ANDREAS STROYNOWSKI
PROMOTOR

ANDRZEJ JAN ZAKRZEWSKI

DOCTOR HONORIS CAUSA AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

LAUDACJA

Z reguły laudację zaczyna się od podkreślenia dorobku naukowego Uczonego, dopiero na końcu starając się wskazać na jego związki z uczelnią, przyznającą Mu tytuł doktora *honoris causa*. Tu jednak wypada odejść od tej niepisanej zasady, ponieważ mamy rzadką możliwość uhonorowania nie tylko wybitnego uczonego, ale również człowieka, bez którego zaangażowania, konsekwencji i pomysłowości niemożliwy do wyobrażenia jest fakt powstania w Częstochowie ważnego ośrodka nauk historycznych, gdyż to Andrzej Zakrzewski był inicjatorem, organizatorem i – w 1990 roku – pierwszym dyrektorem Instytutu Filozoficzno-Historycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie¹. W szerszym zakresie należy nawet mówić o Jego wkładzie w rozwój całej Akademii im. Jana Długosza, której poświęcił blisko 40 lat swojego życia, pracując w niej do 2015 roku². Przez wszystkie te lata był nie tylko pracownikiem naukowym, ale również nieomal nieustannie członkiem jej władz³, głównie zaś inicjatorem przekształcania uczelni, zmierzającego w kierunku wykorzystania wszystkich możliwości jej rozwoju. Nie skupiał się zresztą tylko na rozwijaniu najbliższej sobie historii, ale był też inicjatorem utworzenia i organizatorem Instytutu Filologii Polskiej (1984) i Wydziału Pedagogicznego (1990). Na jego kadencję dziekana przypadło też uzyskanie przez Wydział Filologiczno-Historyczny uprawnień do nadawania stopnia doktora ha-

---

¹ Jego powstanie poprzedziło utworzenie w 1988 roku Zakładu Historii Polski, którym Andrzej Zakrzewski kierował w latach 1988–1990. Po utworzeniu Instytutu Historii stworzył też Zakład Historii Nowożytnej (1990–2012) i zarządzał nim.

² Jego podstawowymi jednostkami zatrudnienia były kolejno: Zakład Socjologii Kultury 1976–1987 (WSP w Częstochowie); Zakład Historii Polski 1988–1990 (WSP w Częstochowie); Zakład Historii Nowożytnej 1990–2015 (WSP i AJD w Częstochowie).

³ Pełnił między innymi funkcje: zastępcy dyrektora Instytutu Filologii Polskiej (1984–1987), prodziekana Wydziału Humanistyczno-Pedagogicznego (1982–1984 i 1987–1990), dziekana Wydziału Pedagogicznego (1.09–30.11.1990), prorektora ds. Nauki WSP w Częstochowie (dwie kadencje 1990–1996) i dziekana Wydziału Filologiczno-Historycznego (2004–2008).

bilitowanego (23.04.2007). W trosce o rozwój uczelni, jak też uprawianej przez siebie dziedziny, zawsze popierał rozwój młodej kadry naukowej, promując około 150 magistrów i 5 doktorów oraz uczestnicząc stale w przewodach doktorskich i habilitacyjnych. Mając na uwadze wspomniane osiągnięcia, zrozumiała stała się chęć przyznania zaszczytnego tytułu doktora *honoris causa* osobie tak zasłużonej dla rozwoju Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

Za podjęciem tej inicjatywy przemawia również uznana pozycja naukowa Andrzeja Zakrzewskiego, wybitnego specjalisty z zakresu historii nowożytnej Polski i historii kultury, potwierdzona wieloma nagrodami, członkostwem w wielu towarzystwach naukowych (z Polskim Towarzystwem Historycznym, Towarzystwem Badań nad Wiekiem Osiemnastym i Foundation Voltaire na czele) oraz stałymi kontaktami z licznymi, głównie francuskimi, ośrodkami naukowymi⁴. Potwierdza je również dorobek naukowy Andrzeja Zakrzewskiego, obejmujący książki, artykuły, publikacje źródłowe, wystąpienia na konferencjach regionalnych, krajowych i międzynarodowych oraz wszelkiego rodzaju recenzje. Te dokonania naukowe zaskakują różnorodnością i nowatorstwem podejmowanych tematów badawczych, które można sprowadzić do trzech zasadniczych nurtów, skupionych wokół: antropologii kulturowej, historii nowożytnej (ze szczególnym uwzględnieniem Oświecenia) oraz regionalistyki.

Pierwszy z tych kierunków zainteresowań wynikał z początkowego zatrudnienia – w latach 1976–1987 – w Zakładzie Socjologii Kultury WSP w Częstochowie, w którym Uczony przygotował swój pierwszy skrypt dla studentów⁵. Wyrazem ówczesnego zaangażowania w problematykę antropologii kultury stały się również pierwsze artykuły Andrzeja Zakrzewskiego⁶. Zaowocowało ono również ciekawym ujęciem tematu pracy doktorskiej (*Rola literatury dewocyjnej w kulturze polskiej 2. poł. XVIII w.*), napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Zbigniewa Kuchowicza⁷. Stanowiła ona istotną próbę połączenia metod badawczych, stosowanych w antropologii kultury, obyczajów i historii literatury. W rezultacie otrzymaliśmy nie tylko analizę samego fenomenu literatury dewocyjnej, lecz również ukazanie jej roli w kształtowaniu kultury masowej. Ten model interpretacji najpełniej chyba wyraził się w artykule poświęconym działalności jednego z najbardziej znanych kaznodziejów polskich XVIII wieku – księdza Michała Karpowicza, moralisty i pełnego politycznego zapału pisarza⁸. Powyższa problematyka przewija

---

⁴ Współpracuje stale z prof. J.C. Bonnefontem z Uniwersytetu w Nancy II i L'Academie de Stanislas oraz prof. L. Versinim – Sorbonne IV, dr. S. Gaberem z Nancy II, prof. H. Jechová-Voisine – Sorbonne IV, prof. G. Michaux z Uniwersytetu w Metz.

⁵ Efektem tej współpracy jest publikacja *Wprowadzenie do nauki o kulturze*, cz. 2: *Wybór tekstów źródłowych*, Częstochowa 1983 (współautor R. Dyoniziak).

⁶ Józef Kuśniewicz, malarz-samouk z Radomszczańskiego, „Łódzkie Studia Etnograficzne” 1974, t. 16, s. 113–119; *Literatura dewocyjna jako źródło kulturoznawcze*, „Euhemer – Przegląd Religioznawczy” 1980, nr 1, s. 41–52.

⁷ Maszynopis w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego.

⁸ *Kształtowanie opinii publicznej w XVIII wieku na przykładzie działalności kaznodziejskiej Michała F. Karpowicza (1744–1803)*, „Przegląd Humanistyczny” 1978, nr 12, s. 53–66.

się zresztą w całym dorobku Andrzeja Zakrzewskiego, wyrażając się zarówno w szerszych ujęciach teoretycznych, jak również w drobniejszych przyczynkach, opartych na źródłach historycznych z odległej przeszłości oraz materiałach współczesnych⁹. Gros prac poświęconych współczesnym problemom życia kulturalnego powstało jednak w latach poprzedzających utworzenie Instytutu Historii, gdy istniała silna potrzeba realizowania zapotrzebowania w zakresie badań nad kulturą masową, nad możliwościami skutecznego oddziaływania na nią przez państwo i szkołę¹⁰.

Jednak już wówczas, w warunkach narastającej presji politycznej, Andrzej Zakrzewski dokonał zwrotu swoich zasadniczych zainteresowań badawczych w kierunku problemów historii nowożytnej, początkowo skupiających się wokół ideologii Oświecenia. Wykorzystał w tym celu swoje dotychczasowe doświadczenia z zakresu badań nad rolą i oddziaływaniem literatury dewocyjnej. Niewątpliwie przydatne okazały się kontakty naukowe i stała współpraca z profesorem Zbigniewem Kuchowiczem oraz Pracownią Literatury Polskiego Oświecenia w Instytucie Badań Literackich PAN w Warszawie¹¹. Pierwszym efektem tej współpracy stała się książka *Idee Oświecenia w kazaniach polskich*¹². Jej opublikowanie oznaczało zupełnie nowe spojrzenie na problem relacji Kościoła z często dalekimi od niego środowiskami zwolenników i propagatorów Oświecenia. Można sądzić, że wskazanie na istnienie rzeczywistego wpływu idei oświeceniowych na treść kazań stanowić mogło zapowiedź późniejszego upowszechnienia się poglądu o istnieniu również w Polsce chrześcijańskiego Oświecenia¹³. Istotne jest również to, że ten nowatorski pogląd udało się wypracować w czasie naukowych dyskusji Andrzeja Zakrzewskiego z naukowcami zdecydowanie niechętnymi religii. Wyrazem pewnego kompromisu i dostosowania się do ich sugestii stało się przyjęcie dla rozprawy habilitacyjnej tytułu *Częstochowa w kulturze religijnej polskiego baroku*¹⁴, pod-

⁹ *Miracula Ambrożego Nieszporkowica przykładem kształtowania masowego odbiorcy kultury w okresie staropolskim*, „Rocznik Muzeum w Częstochowie. Historia” 1985, z. 1, s. 50–69; *Geneza i przemiany kulturotwórczych funkcji Częstochowy*, „Kultura i Społeczeństwo” 1984, nr 3/4, s. 239–257; *Udział kultu jasnogórskiego w kształtowaniu sfery prywatnej kultury narodowej w XIX wieku*, „Ziemia Częstochowska” 1991, t. 18, s. 68–78; *Jasna Góra w kulturze narodowej w końcowym okresie rozbiórów Polski (1880–1918)*, „Studia Claromontana” 1998, t. 18, s. 143–158; *Mity narodowe, jako element kształtowania poczucia narodowego na przykładzie dzieł Stanisława Orzechowskiego (1513–1566)*, [w:] *Język. Religia. Tożsamość*, t. 1, red. nauk. G. Cyran, E. Skorupska-Raczyńska, Głogów 2007, s. 25–36.

¹⁰ Na to zapotrzebowanie władz politycznych i WSP w Częstochowie odpowiadały chociażby artykuły *Społeczno-polityczne uwarunkowania skuteczności ról społecznych nauczycieli*, „Prace Komisji Naukowych PAN Oddziału Katowice” 1982, z. 7, s. 11–12; *O wolności nauczyciela jako warunku skuteczności roli zawodowej*, „Ruch Pedagogiczny” 1984, s. 149–152.

¹¹ Możliwość uczestniczenia w pracach tej pracowni jest zrozumiała, skoro Andrzej Zakrzewski pełnił wówczas funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Filologii Polskiej.

¹² *Idee Oświecenia w kazaniach polskich: studium literacko-socjologiczne*, Częstochowa 1986.

¹³ S. Janeczek, *Oświecenie chrześcijańskie. Z dziejów polskiej kultury filozoficznej*, Lublin 1994; J. Dygdała, *U początków katolickiego oświecenia w Polsce? Z działalności kościelnej biskupów Andrzeja Stanisława Zaluskiego i Adama Stanisława Grabowskiego*, [w:] *Między Barokiem a Oświeceniem. Nowe spojrzenie na czasy saskie*, red. K. Stasiewicz, S. Achremczyk, Olsztyn 1996.

¹⁴ *Częstochowa w kulturze religijnej polskiego baroku*, Częstochowa 1988.

czas gdy dla każdego oczywistym było, że rzeczywisty przedmiot badań stanowi Jasna Góra. Wspomniana książka to połączenie dotychczasowych wyników i doświadczeń z badań nad antropologią kulturową z historią idei Oświecenia, ku którym Autor powracał i w późniejszych latach¹⁵.

Zakończenie przewodu habilitacyjnego umożliwiło Andrzejowi Zakrzewskiemu rozszerzenie badań historycznych na całą epokę staropolską, jak również wyraźniejsze podkreślenie zainteresowań problemami wyznaniowymi i samą Jasną Górą, czemu sprzyjały też zmiany polityczne po 1989 roku. Wyraziło się to zdecydowanym poszerzeniem zakresu wcześniejszych badań i opublikowaniem w 1995 roku książki *W kręgu kultu maryjnego. Jasna Góra w kulturze staropolskiej*¹⁶, w tytule której mogła wreszcie ujawnić się sama Jasna Góra¹⁷. Znajomość jasnogórskich źródeł pozwoliła na podejmowanie tematów odległych od dotychczasowych zainteresowań badawczych Uczzonego. Wyraziło się to chociażby wykorzystaniem jasnogórskiego *Liber miraculorum* w celu podjęcia badań nad stanem zdrowia pielgrzymów i pomijanym wcześniej zagadnieniem historii służby medycznej w Częstochowie¹⁸. W późniejszym okresie do problematyki dziejów służby zdrowia wracał zresztą niejednokrotnie¹⁹. Wiązało się z tym podjęcie badań nad peregrynacjami okresu staropolskiego – punktem wyjścia stała się analiza ruchu pielgrzymkowego²⁰, co po części wpisuje się w tak modny obecnie nurt stu-

---

¹⁵ Jan Paweł II wobec tradycji Oświecenia, [w:] *Ministrare. Prace poświęcone śp. Prof. zw. dr. hab. Zachariaszowi Łyko*, t. 2, red. W. Słomski, Warszawa 2010, s. 1193–1199.

¹⁶ *W kręgu kultu maryjnego. Jasna Góra w kulturze staropolskiej*, Częstochowa 1995.

¹⁷ Pozostała ona i później w kręgu badawczych zainteresowań Andrzeja Zakrzewskiego, co wyraziło się opublikowaniem następujących pozycji: *Obsidio Clari Montis jako saga szlachecka o historii*, [w:] S. Kobierzycki, *Obsidio Clari Montis. Oblężenie Jasnej Góry*, Kraków 2007, s. 7–28; *Środowisko pisarskie „kręgu jasnogórskiego” w XVI–XVII wieku*, [w:] *Literatura i kultura w Częstochowie. Częstochowa w literaturze i kulturze*, red. E. Hurnikowa, E. Wróbel, A. Wypych-Gawrońska, Częstochowa 2009, s. 39–50; [rec.] *Częstochowa. Dzieje miasta i klasztoru jasnogórskiego. Tom 1. Okres staropolski*, pod redakcją Feliksa Kiryka, Częstochowa 2002, s. 607 + mapy, plany, ilustracje, „Biuletyn Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie” 2004, nr 7–8, s. 169–170.

¹⁸ M. Wyględowski, A. Zakrzewski, *Ochrona zdrowia w Częstochowie w XIX–XX wieku. Szkice z historii medycyny*, Częstochowa 1995.

¹⁹ *Choroby i uzdrowienia w świetle jasnogórskiej księgi cudów*, [w:] *Život na slechtickem sidle w XVI–XVIII století*, Usti n. Labem 1992, s. 141–160; *Kultura zdrowotna społeczeństwa polskiego w świetle Kronik Bolesława Prusa (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Jubileuszowe „żniwo u Prusa”. Materiały międzynarodowej sesji prusowskiej w r. 1997*, red. Z. Przybyła, Częstochowa 1998, s. 353–370; *Spółeczność pracowników ochrony zdrowia w Częstochowie na przełomie XIX/XX wieku*, [w:] *Spółeczństwo Częstochowy w latach 1918–1939*, red. R. Szwed, W. Palus, Częstochowa 1998, s. 393–407.

²⁰ *Pielgrzymka i folklor pątniczy w świetle siedemnastowiecznych „przewodników” do Jasnej Góry Częstochowskiej*, [w:] *Peregrinationes. Pielgrzymki w kulturze dawnej Europy*, red. H. Manikowska, H. Zaremska, Warszawa 1995, s. 210–220; *Region jurajski w krajoznawstwie polskim w XIX i pierwszej połowie XX wieku*, „Biuletyn Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie” 2002, nr 2–4, s. 5–12; *Instrukcja dla staropolskich turystów, czyli „Nowy Peregrynant” ks. J.B. Chmielowskiego (1700–1763)*, „Biuletyn Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie” 2004, nr 7–8, s. 78–89; *Świat widziany przez Joachima B. Chmielowskiego (1700–1773) – czyli „Nowe Ateny”*, [w:] *Silva Rerum Antiquarum. Księga pamiątkowa dedykowana prof. zw. dr. hab. Bartłomiejowi Szyndlerowi*, red. R.W. Szwed, Częstochowa 2009, s. 61–81.

diów nad dziejami podróży i turystyki w okresie staropolskim, które w tamtych latach dopiero się rodziły²¹.

W podjętych wówczas przez Uczonego badaniach nad historią XVIII wieku specjalne miejsce zajęły kwestie koncepcji reformatorskich idei Oświecenia. Oczywiście punktem wyjścia były losy reform okresu stanisławowskiego, zwłaszcza szans utrzymania dorobku Sejmu Czteroletniego, co po części wiązało się z okrągłą rocznicą uchwalenia Konstytucji 3 maja, wobec której nie można było przejść obojętnie²². W szerszym zakresie spojrzenie na problemy politycznych dziejów Rzeczypospolitej wiązało się z przekonaniem o wyjątkowym znaczeniu konfliktów religijnych, które prowadziły do ograniczenia spójności wewnętrznej i osłabienia państwa na arenie międzynarodowej²³. W tych badaniach nad historią polityczną najistotniejsze jednak znaczenie miały prace poświęcone Stanisławowi Leszczyńskiemu – najbardziej znanemu we Francji naszemu rodakowi oraz wybitnemu politykowi, filozofowi i mecenasowi kultury. I znowu podstawą do podjęcia tej tematyki stały się wcześniejsze prace o kaznodziejstwie polskim, które były punktem wyjścia do rozważań nad wpływem francuskich kaznodziejów na poglądy społeczeństwa i rozwój języka literackiego we Francji. Podjęto współpracę z profesorami Uniwersytetu Nancy II (René Taveneaux i Stéphane Gaber) oraz w Metz (Gérard Michaux) – kontakty z nimi zaowocowały wkrótce poszerzeniem dotychczasowego kręgu zainteresowań o dwór Stanisława Leszczyńskiego (któremu Stéphane Gaber poświęcił swoją rozprawę doktorską, wkrótce przetłumaczoną na język polski i wydaną w Polsce przez Andrzeja Zakrzewskiego²⁴). Ostatecznym efektem kontaktów z Francją i podjętych badań stał się cały ciąg

---

²¹ H. Dziechcińska, *O staropolskich dziennikach podróży*, Warszawa 1991; A. Mączak, *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*, Warszawa 1978; idem, *Peregrynacje, wojaże, turystyka*, Warszawa 1984; idem, *Odkrywanie Europy*, Gdańsk 1998; B. Rok, *Zagraniczne podróże Polaków w pierwszej połowie XVIII w.*, „Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»” 1992, nr 1-2, s. 171-178; idem, *Podróże Polaków po Niemczech w drugiej połowie XVIII wieku*, [w:] *Z dziejów Galicji, Śląska, Polski i Niemiec. Prace ofiarowane Profesorowi Adamowi Galosowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. M. Czapliński, R. Gelles i K. Matwijowski, Wrocław 1994, s. 55-65; D. Żołędź-Strzelczyk, *Peregrinatio academica. Studia młodzieży polskiej z Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Poznań 1996.

²² Punktem wyjścia dla formułowania własnych opinii stały się pierwotne badania nad kaznodziejstwem polskim, czego wyrazem są artykuły: *Reforma Rzeczypospolitej w kaznodziejstwie oświeceniowym*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prace Literackie” 1991, t. 31, s. 145-154; *Stanowisko duchowieństwa wobec aktu Konstytucji 3 Maja*, „Prace Naukowe WSP. Zeszyty Historyczne” 1993, t. 1, red. M. Cetwiński, s. 279-293.

²³ *Średniowieczne próby unii kościoła Wschodniego i Zachodniego*, [w:] *400-lecie unii brzeskiej. Tło polityczne, skutki społeczne i kulturalne. Materiały z konferencji naukowej*, red. A.J. Zakrzewski, Częstochowa 1995, s. 3-12; *Jasna Góra wobec ruchów protestanckich na pograniczu śląsko-wielkopolskim w XVI-XVIII w.*, [w:] *Spółeczność protestancka w Ziemi Lipskiej XVIII-XIX w. Czasy. Ludzie. Wydarzenia*, red. Z. Jakubowski, Częstochowa 1996, s. 107-132; *Święty Andrzej Bobola i jego dzieło na tle wschodniej polityki Rzeczypospolitej połowy XVII wieku, jako argument historii w teraźniejszości*, [w:] *Poleski męczennik czy patron trudnego pojednania*, red. A.J. Zakrzewski, Brześć – Białystok 2008, s. 35-46.

²⁴ S. Gaber, *Polacy na dworze Stanisława Leszczyńskiego w Lunéville w latach 1737-1766*, tłum. A.J. Zakrzewski, A. Skwara, Częstochowa 1998.

prac, dotyczących Stanisława Leszczyńskiego i jego koncepcji politycznych, co oczywiście zostało poprzedzone poznaniem francuskiego dorobku z tego zakresu²⁵. Zasadnicze znaczenie miało określenie poglądów Leszczyńskiego na politykę międzynarodową – najistotniejsza miała być wśród nich jego „idea wiecznego pokoju”, mającego przerwać czas wyniszczających wojen, jak też zabezpieczyć istnienie Rzeczypospolitej²⁶. Wysięciem takiej koncepcji odczytania dzieł Stanisława Leszczyńskiego wpisał się Andrzej Zakrzewski w krąg badań nad pokojem – szczególnie modnych u progu obecnego wieku – wnosząc do nich istotny wkład, wskazując na rolę polskich koncepcji, o których tak chętnie zapomina się na Zachodzie przy opisywaniu rozwoju myśli politycznej. Rozważaniami tymi wpisał się również w dyskusję nad możliwością tworzenia alternatywnych wizji przeszłości, wskazując na pojawiające się możliwości, z których rezygnacja oznaczała kontynuację osiemnastowiecznych wojen i rozbiory Rzeczypospolitej²⁷. W swoich analizach twórczości Stanisława Leszczyńskiego nie pominął również jego koncepcji filozoficznych, wskazując między innymi na postawę religijną króla²⁸.

Mówiąc o dorobku Andrzeja Zakrzewskiego, o Jego osiągnięciach z zakresu antropologii kulturowej i historii okresu staropolskiego, nie sposób nie zauważyć charakterystycznego spoglądania na przeszłość poprzez pryzmat lokalnych doświadczeń, co dowodzi wyjątkowego przywiązania do swojego regionu. Wyrazem tego jest stałe przewijanie się w tytułach jego prac słowa *Częstochowa* (lub *częstochowski*) – znalazło się ono nawet w tytule rozprawy habilitacyjnej. Spojrzenie na historię z częstochowskiej perspektywy pozwalało zawsze oprzeć szersze wywody i wnioski na solidnej bazie źródłowej, lokalnej tradycji i osobistym doświadczeniu. Umożliwiała ono również wyjście poza ścisłe ramy chronologiczne badań z zakresu historii nowożytnej, swobodne wkraczanie w dzieje najnowsze, czy przynajmniej w okres rozbiorów, przedstawiając losy szeregu miejscowości i gmin z rodzinnych stron²⁹. Zaowocowało także zainteresowaniem archiwum

---

²⁵ Stanisław Leszczyński i jego dzieła w piśmiennictwie francuskim XIX i XX w., „Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego WSP” 2000, nr 24/7, s. 32–49 (współautor M. Skwarczyńska).

²⁶ Stanisława Leszczyńskiego projekt nowej polityki europejskiej wobec Rosji, [w:] *Kultura polityczna w Polsce*, t. 3: *Wizje przyszłości*, red. M. Kosman, Poznań 2000, s. 157–170; *Stanisława Leszczyńskiego „Idea wiecznego pokoju”*, Kraków 2003 (plus 2 aneksy).

²⁷ *Co by było, gdyby... Historie alternatywne*. Z Henrykiem Samsonowiczem, Januszem Tazbirem, Jerzym Skowronkiem, Andrzejem Ajnenkiem rozmawiają Janusz Osica i Andrzej Sowa, Warszawa 1998, s. 10.

²⁸ Stanisław Leszczyński w świecie niedowiarków, [w:] *Przyzywanie głębi do kręgu słów, myśli, idei i działań*. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Żurawiovi, red. S. Podobiński, B. Snoch, Częstochowa 2001, s. 391–420 (współautor M. Skwarczyńska); *Stanisław Leszczyński jako filozof wychowania*, [w:] *Klio viae et invia*. *Opuscula Marco Cetwiński dedicata*, Warszawa 2010, s. 351–362.

²⁹ *Funkcjonowanie Robotniczego Ośrodka Kultury, Sportu i Rekreacji w Koniecpolu*, „Więść Współczesna” 1979, nr 1, s. 115–120; *Spółczesność Częstochowy wobec powstań śląskich (1919–1920) w świetle Gońca Częstochowskiego*, „Głos Olesna” 1979, R. XI, s. 7–16 (współautor Z. Grządzielski); *Zarys dziejów gminy Dąbrowa Zielona do końca XIX w.*, [w:] *Dzieje społeczeństwa i kultury w gminie Dąbrowa Zielona*. *Materiały z sesji popularnonaukowej zorganizowanej przez Urząd Gminy i Zakład Historii Nowożytnej WSP z okazji 750-lecia Dąbrowy Zielonej*, red. A.J. Zakrzewski, Częstochowa 1998, s. 6–16. Owocem tego kierunku badań stały się zresztą nie tylko artykuły, ale również książki: *Osiem wieków Żytna. Zarys społeczności lokalnej*, Żytno 1998; *Szkice z dziejów gminy Gidle*. *Materiały*

Ostrowskich z Maluszyna, co pozwoliło na badanie zarówno dziejów tej rodziny, jak i szeroko rozumianej kultury ziemiańskiej w XIX wieku³⁰.

To tak częste odwoływanie się do historii rodzimej, do regionu, wynika nie tylko z lokalnego patriotyzmu. Niewątpliwie jest ono również wynikiem głębokiego przekonania Andrzeja Zakrzewskiego o zasadności i wartości badań regionalnych³¹. Do propagowania ich wyników wykorzystał zresztą ostatnio również nowoczesne środki elektronicznego przekazu, zakładając stronę internetową www.maluszyn.eu. Dzięki niej możliwy stał się nie tylko naukowy powrót do małej ojczyzny, jaką jest Maluszyń, ale również rozwój zainteresowań historią regionalną wśród młodych badaczy, owocujący publikowaniem tekstów opartych na rzetelnych badaniach, ale odbiegających od sztywnej narracji, by sprostać oczekiwaniom szerokiego kręgu odbiorców. Oznacza to również podjęcie próby wprowadzenia do naukowego obiegu nieznanymi wcześniej źródeł, których rzetelne wydanie może wiązać się z atrakcyjną, czy wręcz humorystyczną formą, jak w opublikowanym (z obszernym wprowadzeniem) w 2010 roku wierszu *Książdz zjadł mięso – Organista kości*, którego treści nie wypada tu może przywoływać, odsyłając do internetowej strony Maluszyna³². To nowe podejście do charakteru tworzonej narracji historycznej wiązać się może z dążeniem do odejścia od pokutującego przekonania, że historia nie może być „Ani dobra, ani mądra, ani piękna...”³³. Nie oznacza to jednak jej gloryfikacji czy tworzenia mitów i legend na temat przeszłości³⁴, chociaż jest niewątpliwym wyrazem tęsknoty i przywiązania do niej.

Śledząc dorobek naukowy Andrzeja Zakrzewskiego, dostrzec można koło, jakie zatoczyły jego badania. Wyszedł bowiem od Częstochowy, by poprzez Francję

---

z sesji naukowej zorganizowanej przez Urząd Gminy w Gidlach w dniu 30 grudnia 1999, red. A.J. Zakrzewski, Gidle 1999; *Region jurajski w piśmiennictwie polskim od XV wieku do początków XX wieku*, Częstochowa 2004 (współautor W. Gworys); *Dzieje gminy [Ostrówek] w okresie staropolskim i pod zaborami*, [w:] *Monografia gminy Ostrówek*, red. T. Olejnik, Wieluń 2006, s. 139–156; *Krzepice w czasach nowożytnych (XVI–XVIII w.)*. *Rozkwit i zahamowanie rozwoju miasta*, [w:] *Krzepice a historia Rzeczypospolitej. Materiały z konferencji naukowej*, red. A.J. Zakrzewski, Krzepice 2008, s. 65–86; *Villa Maluschyn 1412–2012. 600 lat Parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga Jubileuszowa*, Konin 2016, (współautor Ł. Kopera).

³⁰ *Gorące lata 1861–1863 w oczach ziemiańskiego dworu. Fragment pamiętników Heleny z Morstinów Ostrowskiej*, „Biuletyn Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie” 2003, nr 5–6, s. 37–64; *Z dziejów dziewiętnastowiecznej rodziny ziemiańskiej. Ostrowscy h. Korab z Maluszyna*, [w:] *Dzieje Maluszyna i jego dziedziców z opowiadania i z pamięci zebrane przez hrabinę Helenę [z Morstinów] Ostrowską*, z rękopisu wydał, wstępem i przypisami opatrzył A.J. Zakrzewski, Warszawa 2009, s. 7–46; *Rodzina dziewiętnastowieczna w pamiętniku Heleny z Morstinów Ostrowskiej*, [w:] *Ku antropologii rodziny*, red. i wstęp L. Rożek, Częstochowa 2009, s. 171–184; *Wyścigi pławieńskie*, „Zeszyty Radomszczańskie” 2008, t. 2, red. T.A. Nowak, s. 147–174.

³¹ *Pojęcie prowincji i prowincjonalizmu w dziejach kultury*, [w:] *Prowincja – prowincjonalizm*, red. Z. Jakubowski, Częstochowa 1994, s. 5–16.

³² Obok tekstów innych autorów znalazły się tam artykuły Andrzeja Zakrzewskiego: *Most w Maluszynie*, 2010; *Książdz zjadł mięso – Organista kości*, 2010; *Spis dusz w parafii Maluszyna w 1811 r.*, 2014; *Legenda o świętym Izidorze Oraczu*, 2014; *O zapomnianym kulcie obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Maluszynie*, 2014.

³³ R. Stobiecki, *Ani dobra, ani mądra, ani piękna... ale skomplikowana. Studia i szkice*, Warszawa 2007.

³⁴ S. Czarnowski, *Powstanie i społeczne funkcje historii*, [w:] idem, *Dzieła*, t. 5, Warszawa 1956, s. 102.

powrócić do Maluszyna – miejsca swoich urodzin 8 lutego 1942 r. – by ocalić dla przyszłości pamięć o jego przeszłości, ale i o teraźniejszych swoich związkach z tą miejscowością³⁵. Taka droga naukowych zainteresowań odpowiada też wielokroć prezentowanemu ideałom życia człowieka epoki staropolskiej, który w kręgu rodzinnym przygotowywał się do kariery, poszukując jej w centrum życia politycznego i kulturalnego ojczyzny, poznając też inne kraje. W końcu jednak powracał do kraju swej młodości, uznając jego tradycyjne walory, czego zresztą można było spodziewać się po wybitnym historyku, znawcy kultury i literatury staropolskiej. A takim Uczonym jest właśnie Andrzej Jan Zakrzewski³⁶.

prof. dr hab. Andrzej Stroynowski
Instytut Historii
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

---

³⁵ To podejście zgodne jest z rozumieniem dbałości o przeszłość jako podporządkowaną teraźniejszości – J. Le Goff, *Historia i pamięć*, tłum. A. Gronowska, J. Stryczyk, wstęp P. Rodak, Warszawa 2007, s. 157.

³⁶ *Idea pracy jako wartość w literaturze polskiego Oświecenia*, [w:] *Rozpoznawanie wartości w literaturze*, red. A. Marzec, Kraków 1988, s. 36–56. Nasuwa się tu porównanie z dorobkiem pisarskim Henryka Rzewuskiego, który w XIX wieku stworzył wizję lepszych czasów Rzeczypospolitej w swoich powieściach, wznawianych w XX wieku: *Pamiętniki Bartłomieja Michałowskiego*, Warszawa 1934; *Pamiętki Soplicy*, oprac. Z. Lewinówna, Warszawa 1978.

OPINIA

W POSTĘPOWANIU KWALIFIKACYJNYM POPRZEDZAJĄCYM NADANIE PRZEZ SENAT AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE TYTUŁU DOKTORA HONORIS CAUSA PROF. DR. HAB. ANDRZEJOWI JANOWI ZAKRZEWSKIEMU

Tytuł doktora *honoris causa*, najwyższej godności każdej wyższej uczelni, jest zawsze wyrazem szczególnego i specjalnego uhonorowania osób, które swoją pracą zawodową, często także społeczną, wnoszą nieprzemijający wkład w rozwój, czy to określonej dyscypliny nauki, czy środowiska naukowego. Szczególnie ważne są przy tym postawy kandydatów do wspomnianej godności akademickiej, ukierunkowane na służbę i pomoc innym, a dalekie od uprzedzeń osobistych. Stąd senaty uczelni wyższych przykładają tak wielką troskę do wyboru osób godnych tego tytułu, a na listach doktorów *honoris causa* w naszym kraju widnieją nazwiska największych luminarzy nauki polskiej i obcej.

Ze wszech miar dobrze się stało, iż wniosek o nadanie tytułu doktora honorowego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie dotyczy syna ziemi radomszczańskiej, wieloletniego pracownika tejże Uczelni, jednego z budowniczych naukowego środowiska historyków – Profesora Andrzeja Jana Zakrzewskiego. Jednoznacznie popierając wspomniany wniosek, pragnę zarazem przedstawić najważniejsze osiągnięcia kandydata do tytułu naukowego doktora honorowego w trzech, moim zdaniem, najważniejszych obszarach: osiągnięć naukowych, które na trwale wpisały się już w dorobek historiografii polskiej i powszechnej; pracy organizacyjnej i pracy społecznej.

Prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski urodził się w 1942 roku w Maluszyńcu, a w 1971 roku ukończył w trybie zaocznym studia historyczne na Uniwersytecie Łódzkim. Jego pasja naukowa, widoczna już w czasie studiów, zaowocowała wkrótce przyjęciem w poczet słuchaczy seminarium doktorskiego prowadzonego ówczesnie przez uznane autorytety – profesorów Bohdana Baranowskiego, Zbigniewa Kuchowicza i Wojciecha Szczygielskiego. Pięć lat później przygotował On pod kierunkiem profesora Z. Kuchowicza rozprawę doktorską na temat *Rola literatury dewocyjnej w kulturze polskiej 2 poł. XVIII w.*, na podstawie której uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii, nadany przez Radę Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego. Po doktoracie związał się na trwale pracą

akademicką z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Częstochowie (wcześniej pracował jako nauczyciel). W 1988 roku wspomnianej już wyżej Radzie Wydziału przedłożył rozprawę zatytułowaną *Częstochowa w kulturze religijnej polskiego baroku*, na podstawie której uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii. W 2000 roku został profesorem tytularnym.

Przebogaty dorobek naukowy prof. dr. hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego obejmuje ponad 250 publikacji, na które składają się książki, artykuły, recenzje, sprawozdania, ale także – co pragnę podkreślić – znakomite edytorstwo źródeł. Charakterystyka tego całego imponującego dorobku naukowego może być podstawą do napisania obszernego artykułu, dlatego też w swojej opinii skoncentruję się jedynie na paru, moim zdaniem, najważniejszych obszarach Jego zainteresowań. Przede wszystkim wyniesione z seminarium doktorskiego zainteresowania antropologią kulturową, zwielokrotnione poniekąd potrzebami dydaktycznymi w latach 70. i 80., doprowadziły Profesora Andrzeja J. Zakrzewskiego do podjęcia całego cyklu studiów w tym zakresie, ale ze szczególnym uwypukleniem historii kultury. Bezsprzecznie, w tym obszarze Jego osiągnięć należy podkreślić znakomitą książkę *Idee oświecenia w kazaniach polskich*, wydaną w Częstochowie w 1985 roku. Studium, może nie aż tak wielkie objętościowo (123 strony), przynosi zupełnie nowe w polskiej historiografii spożytkowanie dla znajomości epoki Oświecenia literatury kaznodziejskiej, która – w okresie kiedy powstawała książka – nie cieszyła się poważniejszym zainteresowaniem badaczy, być może ze względu na ciągle jeszcze utrzymujący się w rodzimej historiografii paradygmat marksistowski. Przy okazji, wspomniane studium wydobyło potężny walor źródłowy tkwiący w literaturze kaznodziejskiej, bez wątpienia znacznie szerzej docierającej do społeczeństwa staropolskiego niż literatura dewocyjna. Za ważne po dziś dzień należy uznać wnioski zawarte w pracy. Autor zwraca uwagę na występowanie w literaturze kaznodziejskiej kwestii związanych z funkcjonowaniem państwa, gospodarki czy świadomości narodowej z jednej strony, oraz społeczno-obyczajowych i moralno-etycznych z drugiej. Można się tylko zgodzić z opinią i niejako postulatem badawczym Profesora, kiedy pisze: „W pierwszym rzędzie służyć może jako źródło do poznania kultury plebejskich warstw społeczeństwa Rzeczypospolitej” (ibidem, s. 111).

Za drugi obszar zainteresowań Profesora Andrzeja J. Zakrzewskiego uznałbym szeroki wachlarz problematyki związanej z kulturą religijną doby staropolskiej, traktowaną nowatorsko – nie tylko ze względu na pierwszorzędną eksplorację źródeł do tej pory słabo wykorzystywanych (literatura ludowa czy sowizdrzaliska), ale również ze względu na podjęcie i sposób ukazania mechanizmów upowszechniania owej kultury religijnej, w tym szczególnie kultu maryjnego. Obok licznych artykułów szczegółowych, dwie zwłaszcza książki wydane w końcu minionego stulecia najlepiej dokumentują rozległość pytań badawczych i erudycję Autora. Mam tutaj na myśli studium wydane w 1988 roku – *Częstochowa w kulturze religijnej polskiego baroku* oraz książkę o parę lat późniejszą – *W kręgu kultu maryjnego. Jasna Góra w kulturze staropolskiej* (Częstochowa 1995). Zarówno jedna, jak i druga są kapitalnymi przykładami zastosowania przez ich autora analiz socjologicznych do badań historycznych z zakresu historii kultury. Pierwsza z nich jest

cennym studium wykraczającym poza standardową wizję miasta, z jego typową funkcją społeczno-ekonomiczną, ukazuje analitycznie proces kształtowania się i funkcjonowania pojęcia „Częstochowa” w kulturze polskiego baroku. Rozważania Profesora Andrzeja J. Zakrzewskiego, oparte na szerokiej i różnorodnej podstawie źródłowej, ukazały potężny wpływ ośrodka częstochowskiego na uformowanie się szczególnego typu religijności masowej. Sam Autor ów typ określa mianem „częstochowskiego modelu dewocji maryjnej”. Wyrażał się on przede wszystkim „w wypracowaniu i popularyzowaniu zewnętrznych form pobożności”, zaś jego cechą charakterystyczną „było połączenie aspektów religijnych ze stanowymi i narodowymi”.

Druga z przytoczonych książek, choć w znacznym zakresie nawiązuje do wcześniejszej pracy, stanowi zarazem jej poważne rozszerzenie – tak w podstawie źródłowej (aż 113 spożytkowanych źródeł drukowanych), jak i zakresie rzeczowym. Czytelnik dowiadyuje się przy tej okazji nie tylko o roli i znaczeniu samej Jasnej Góry w rozwoju kultu maryjnego, ale – co pragnę podkreślić – jest mu dane, za sprawą Profesora, prześledzenie rozwoju innych ośrodków tegoż kultu na ziemiach polskich w XVI-XVIII wieku.

Ostatnie lata pracy badawczej Profesora charakteryzowały się jeszcze inną, nową problematyką, mianowicie studiami nad szeroko ujmowaną rolą kulturotwórczą dworu Stanisława Leszczyńskiego w Lunéville i genezą polskiego Oświecenia. Zostały one zebrane i podsumowane w obszernym studium, wydanym w Krakowie w 2003 roku – *Stanisława Leszczyńskiego „Idea wiecznego pokoju”*. Jest ono przede wszystkim dowodem rzetelnego zapoznania się Profesora z twórczością filozoficzno-literacką samego Stanisława Leszczyńskiego z jednej strony, z drugiej zaś, gruntowną analizą poglądów głównego bohatera na temat wojny, jednego z czynników regulujących konflikty zewnętrzne i wewnętrzne.

A przecież w tym przebogatym tematycznie dorobku nie brak też prac poświęconych na przykład kulturze zdrowotnej i ochronie zdrowia, czego dobrym przykładem może być kolejna książka Profesora, napisana wspólnie z Mieczysławem Wyględowskim – *Ochrona zdrowia w Częstochowie w XIX-XX wieku. Szkice z historii medycyny*, opublikowana w 1995 roku.

I wreszcie, chciałbym podkreślić wkład Profesora w udostępnianie źródeł, nie tylko środowisku naukowemu, ale – nie zawaham się użyć słów – tej części społeczeństwa, której drogą jest poznanie przeszłości własnego narodu. Co ciekawe, w palecie Jego dorobku znajdujemy edycje źródeł, nie tylko z epoki będącej głównym przedmiotem zainteresowań Profesora, tj. historii Polski i powszechnej XVI-XVIII wieku (np. dzieło Stanisława Kobierzyckiego, *Obsidio Clari Montis...*, *Dantiscum 1659*, Kraków 2006), ale także z okresu późniejszego. Warto tutaj odnotować Jego rolę jako wydawcy i redaktora naukowego wspomnień znanego i cenionego lekarza częstochowskiego, Stanisława Nowaka, pt. *Samorząd m. Częstochowy w latach 1916-1931*, cz. 3, Częstochowa 1994. Profesor Andrzej Zakrzewski wzorowo też opracował i wydał oraz poprzedził obszernym krytycznym wstępem XIX-wieczne pamiętniki Heleny Ostrowskiej – *Dzieje Maluszyna i jego dziedziców z opowiadania i z pamięci zebrane przez hrabinę Helenę [z Morstinów] Ostrowską*, Warszawa 2009.

O randze badań, a nawet szerzej – warsztatu i metodologii badawczej Profesora, dobrze zaświadcza Jego owocna współpraca z wieloma ośrodkami zagranicznymi i placówkami w kraju. Bezspornie na pierwsze miejsce wysuwa się tu współpraca z czołowymi historykami francuskiej Sorbony, Paris IV – profesorami Laurentem Versinim i Haną Jechovą-Voisine; Uniwersytetu w Nancy II – profesorami Stéphane’em Gaberem i Reném Taveneaux oraz Uniwersytetu w Metz – profesorem Gérardem Michaux. Ale swoimi doświadczeniami naukowymi i dydaktycznymi dzielił się nie tylko za Odrą, ale także za Bugiem, utrzymując ożywione kontakty z Instytutem Filozofii Ukraińskiej Akademii Nauk; Instytutem Religioznawstwa, Archeologii i Źródłoznawstwa we Lwowie i z Instytutem Pedagogicznym w Smoleńsku. Wśród krajowych instytucji, które korzystały z Jego bogatego dorobku, znajdujemy m.in. Pracownię Literatury Polskiego Oświecenia Instytutu Badań Literackich PAN w Warszawie.

Profesor odbył cały szereg staży, m.in. na uniwersytetach francuskich (Grenoble, Nancy, Metz). Wykładał także gościnnie w Instytucie Pedagogicznym w Smoleńsku (ówczesny ZSRR) i na Uniwersytecie w Koblenz-Landau (Niemcy). W środowisku historyków jest postrzegany jako badacz o szerokim, socjologizującym spojrzeniu na kulturę narodową. Dla piszącego te słowa nie ulega wątpliwości, że swoim – tak oryginalnym, bogatym i różnorodnym – dorobkiem naukowym Profesor Andrzej J. Zakrzewski wnosi istotny wkład w rozwój historiografii i tym samym kształtuje kulturę historyczną.

Opinia o Profesorze Andrzeju J. Zakrzewskim byłaby niepełna, gdyby nie uwzględniała – o czym już wspominałem – Jego działalności związanej z organizacją badań i dydaktyki akademickiej. Od samego początku związania swojej drogi zawodowej ze środowiskiem Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, tj. od 1976 roku, był orędownikiem budowy w mieście silnego humanistycznego środowiska naukowego, co nie było znowu ani takie proste, ani łatwe – chociażby ze względu na bliskie sąsiedztwo innych prestiżowych uczelni, jak np. Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego codzienny trud połączony z konsekwencją, a jednocześnie darzący innymi ludźmi, widzących szlachetność intencji, do realizacji wytyczonych celów, doprowadziły do utworzenia w WSP kolejnych niezwykle ważnych placówek naukowo-dydaktycznych: Instytutu Filologii Polskiej (w latach 1984–1987 – zastępca dyrektora); Instytutu Filozoficzno-Historycznego (1.09–30.11.1990 – dyrektor) oraz Wydziału Pedagogicznego (1.09–30.11.1990 – dziekan). Jednocześnie, dwukrotnie w latach 80. XX w., sprawował funkcję prodziekana Wydziału Humanistyczno-Pedagogicznego. Wysoki poziom naukowy własnych prac badawczych Profesora, owocne kontakty z nauką zagraniczną, zwłaszcza francuską, a przy tym ciepło, którym potrafił dzielić się z innymi, zaowocowały Jego wyborem przez środowisko na zaszczytne, przy tym jakże odpowiedzialne stanowisko prorektora ds. nauki WSP, które piastował przez dwie kadencje od grudnia 1990 do sierpnia 1996 roku. Parę lat później koleżanki i koledzy z Wydziału Filologiczno-Historycznego powierzyli właśnie Jemu kierowanie tą jednostką. Funkcję dziekana sprawował w latach 2004–2008.

Na długiej liście rozlicznych obowiązków, nie zawsze wdzięcznych, a zawsze odpowiedzialnych, przed którymi Profesor nigdy – co pragnę podkreślić – nie uchylał się, widnieje ten niezwykle absorbujący: wieloletnie kierowanie Zakładem Historii Nowożytnej (1990–2006).

Nie do przecenienia jest także Jego działalność w Polskim Towarzystwie Historycznym i w Częstochowskim Towarzystwie Naukowym. W tym pierwszym, przez sześć lat organizował i koordynował działalność Oddziału w Częstochowie, stojąc jako prezes na jego czele w latach 1981–1987; w tym drugim – sprawował funkcję sekretarza naukowego w latach 1989–1995. W macierzystym ośrodku był też członkiem Komitetu Redakcyjnego Wydawnictw WSP w Częstochowie (1989–1996), zaś od 2002 roku przewodniczył Komitetowi Redakcyjnemu „Biuletynu Instytutu Historii WSP w Częstochowie”; od tego też roku był redaktorem „Biuletynu Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Częstochowie”. W działalności zawodowej Profesora nie brakło zaangażowania na jeszcze szerszą skalę. Wypada mi tutaj przypomnieć chociażby Jego wkład wniesiony na forum Komisji Historycznej Oddziału Katowickiego PAN i Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem Osiemnastym.

W Częstochowie Profesor wykładał cały szereg przedmiotów, wśród których możemy odnaleźć te najbardziej związane z Jego własnymi badaniami źródłowymi, jak: historia Polski i powszechna nowożytna, historia kultury europejskiej czy historia regionu. Problematyka ta była stale obecna na Jego seminariach. Trzeba podkreślić, że zajęcia Profesora cieszyły się zrozumiałym zainteresowaniem słuchaczy, choć wcale nie był pobłażliwym egzaminatorem. Wypromował ponad 150 magistrów i 5 doktorów, z których jeden – podążając intensywnie śladami Mistrza – jest już profesorem tytularnym.

Profesor Andrzej J. Zakrzewski jest najlepszym wzorem nauczyciela akademickiego i prawego człowieka. Co ważne, w Jego całej drodze życiowej widać postawę dużego szacunku nie tylko w stosunku do Koleżanek i Kolegów, czy do najbliższego kręgu współpracowników, ale także do młodszego pokolenia i studentów. Jego bezinteresownej pomocy i życzliwości doświadczyło wielu. Pamiętajmy przy tym, że wymagając wiele od innych, od siebie Profesor wymagał zawsze najwięcej, i w tym swoim zapracowaniu, niestety, nie poświęcał dostatecznej uwagi własnemu zdrowiu.

Niniejszą opinią pragnę bardzo mocno wesprzeć cenną inicjatywę całego środowiska historyków małopolskich, zmierzającą do nadania tytułu doktora *honoris causa* Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie jednemu z wybitnych historyków polskich, uczonemu o rozległych horyzontach badawczych, znakomitemu organizatorowi nauki, orędownikowi budowy w Częstochowie silnego środowiska naukowego, wychowawcy samodzielnych pracowników, przyjacielowi młodzieży. W moim głębokim przekonaniu prof. dr hab. Andrzej Jan Zakrzewski to *primus inter pares* wśród humanistów częstochowskiego środowiska naukowego.

prof. dr hab. Cezary Kukło
Instytut Historii i Nauk Politycznych
Uniwersytet w Białymstoku

OPINIA

O DOROBKU NAUKOWYM I INNYCH DOKONANIACH PANA PROFESORA ANDRZEJA JANA ZAKRZEWSKIEGO W ZWIĄZKU Z WNIOSEM O NADANIE DOKTORATU *HONORIS CAUSA* AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

Pan Profesor Andrzej Jan Zakrzewski jest postacią znaną i cenioną w środowisku historyków polskich. Znaczny dorobek naukowy Pana Profesora (książki, eseje, artykuły), zróżnicowany pod względem problemowym i atrakcyjny w formie przekazu, stanowi ważny wkład w polską historiografię. Pan Profesor specjalizuje się w dziejach Polski oraz w dziejach i antropologii kultury polskiej i europejskiej w czasach nowożytnych, aczkolwiek z powodzeniem sięga również do średniowiecza i epoki najnowszej. Nie stroni od pracy nad edycją źródeł historycznych. Pracę naukowo-badawczą łączy z dydaktyką i działalnością na rzecz otoczenia. Jest członkiem wielu towarzystw, stowarzyszeń oraz komisji naukowych, że przywołam tu tylko Polską Akademię Nauk, Polskie Towarzystwo Historyczne, Polskie Towarzystwo Badań nad Wiekiem Osiemnastym i Częstochowskie Towarzystwo Naukowe. Z uwagi na kompetencje merytoryczne i warsztatowe był powoływany na recenzenta rozpraw doktorskich, recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym i o tytuł profesorski, a także na recenzenta w procedurach konkursowych i na stanowisko. Pisał recenzje i opinie wydawnicze. Brał udział w projektach badawczych uczelnianych i pozauczelnianych, konferencjach, seminariach i warsztatach. Sam zorganizował niejedną konferencję naukową o charakterze ogólnopolskim i regionalnym.

Praca Pana Profesora, jego aktywność na rzecz nauki i kultury polskiej, była zauważana, doceniana i wielokrotnie nagradzana przez gremia uniwersyteckie i pozauniwersyteckie, w tym Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Prezydenta Miasta Częstochowy. Akcentuję to już w pierwszych zdaniach mojej opinii, nie z powodów kurtuazyjnych, ale przede wszystkim dlatego, że przyznane Panu Profesorowi nagrody, wyróżnienia i odznaczenia są z jednej strony wyrazem akceptacji, a z drugiej strony dowodzą, jak ważny jest Jego naukowo-badawczy i naukowo-dydaktyczny wysiłek dla polskiego narodowego i państwowego dziedzictwa kulturowego. Niejedną z nagród i niejedno z wyróżnień przyznały środowi-

ska związane z miastem Częstochową i regionem częstochowskim, co sygnalizuje, że zasługi Pana Profesora dla badań nad przeszłością i kulturą tego miasta i regionu mają znaczenie fundamentalne. Z dokumentacji nadesłanej z Rektoratu Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie wynika dość przejrzyście, że Pan Profesor wniósł także niemały wkład w rozwój tej Uczelni, w tworzenie jej prestiżu społecznego i potencjału naukowo-kulturowego. W pełni zatem zrozumiałe, a zarazem zasadne, jest dążenie tej Uczelni i związanych z nią środowisk regionalnych do uhonorowania Pana Profesora doktoratem *honoris causa*.

Memoria est vis magna – napisał niegdyś święty Augustyn. Odnosił to wprowadzie do Kościoła, ale jego myśl z powodzeniem można odnieść także do Akademii, jako społeczności naukowej, oraz do Polski, jako Narodu i Państwa, i powiedzieć, że bez pamięci o ludziach zasłużonych w staraniach o szeroko rozumiane dobro tej Uczelni, że bez pamięci o ludziach zasłużonych i wybitnych w poszukiwaniu wiedzy o naszym Narodzie i Państwie, jego przeszłości i kulturze, nie można z sukcesem budować ich przyszłości. Wszak, aby drogę mierzyć przyszłą, trzeba pamiętać, skąd się przyszło (C.K. Norwid). Życie Uczelni to nie tylko kwestia budynków, innowacyjnych programów i strategii, a życie Narodu i Państwa to nie tylko skuteczna polityka i sprawna gospodarka. Życie Uczelni, życie Narodu i Państwa, to również kwestia pamięci, która jest synonimem duszy, pamięci o przeszłości w jej blaskach i cieniach, pamięci o postaciach zasłużonych i wybitnych oraz wdzięczność wobec nich za ich wiarę w przyszłość i pracę dla niej, pamięci pozwalającej na pozytywną artykulację tożsamości, która daje szansę, by zrozumieć siebie, a innym pozwala zrozumieć, kto jest ich partnerem i co reprezentuje. Społeczności cierpiące na zaburzenia pamięci lub niezajmujące się jej higieną, wcześniej czy później popadają w konflikt z miejscem i czasem. Stąd też, tworząc teraźniejszość i dążąc ku przyszłości, trzeba odwoływać się do pamięci, czyli historii. Amnezja historyczna jest tak samo niebezpieczna dla przyszłości każdej społeczności, jak pesymizm egzystencjalny czy brak kultury etycznej. Sięganie do korzeni stanowi siłę życia i jego kultury. Nie ulega wątpliwości, że aktywność Pana Profesora Andrzeja Zakrzewskiego, jego dociekania badawcze i popularyzacja pozyskanej w ich rezultacie wiedzy, stanowi w pierwszym rzędzie znaczącą część zabiegów o podtrzymanie żywotności polskiej pamięci o Narodzie i Państwie oraz jego kulturze. Opisując postacie i wydarzenia, tak w wymiarze ogólnokrajowym, jak i regionalnym, przekonuje, że historia i tradycja stanowią jedną z fundamentalnych sił, ról i argumentów w procesach kulturotwórczych i cywilizacyjnych. Bez kwerendy naukowej, bez dokonań Pana Profesora, pamięć nie tylko o przeszłości miasta Częstochowy i regionu częstochowskiego, ale również o dziejach i kulturze naszego Narodu i Państwa byłaby skromniejsza. Bez dokonań i publikacji, które wyszły spod pióra Pana Profesora, bez Jego obecności w życiu publicznym, również Akademia im. Jana Długosza nie byłaby tak znana i nie cieszyłaby się takim prestiżem, jakim się cieszy.

Pan Profesor Andrzej Zakrzewski, humanista w klasycznym rozumieniu tego słowa, popularyzator wiedzy o dziejach Polski i jej kulturze w czasach nowożytnych i najnowszych, popularyzator wiedzy o dziejach i kulturze regionu często-

chowskiego, ofiarny społecznik, jest absolwentem Uniwersytetu Łódzkiego. W 1971 roku na Wydziale Filozoficzno-Historycznym tej Uczelni uzyskał magisterium; w 1976 roku stopień naukowy doktora; w 1988 roku stopień naukowy doktora habilitowanego. W rozprawie doktorskiej zajmował się rolą literatury dewocyjnej w kulturze polskiej drugiej połowy XVIII wieku, natomiast w rozprawie, która była podstawą postępowania habilitacyjnego, opisał znaczenie Częstochowy w kulturze religijnej polskiego baroku. W 2000 roku odebrał z rąk Prezydenta RP akt nadania tytułu profesora nauk humanistycznych. Od 2005 roku jest profesorem zwyczajnym AJD. Jego mistrzami na gruncie akademickim byli profesorowie Zygmunt Kuchowicz i Janusz Tazbir. W 1976 roku, po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, Pan Profesor związał się z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Częstochowie, przekształconą później w Akademię im. Jana Długosza. W tej Uczelni pracował do 2015 roku, aczkolwiek z Jego wiedzy i talentu dydaktycznego korzystały również inne ośrodki naukowe polskie i zagraniczne, że przywołam tu jedynie Uniwersytet w Koblenz-Landau oraz Instytut Pedagogiczny w Smoleńsku. W trakcie kariery uczelnianej Pan Profesor był prodziekanem Wydziału Humanistyczno-Pedagogicznego, organizatorem i zastępcą dyrektora Instytutu Filologii Polskiej, organizatorem i dziekanem Wydziału Pedagogicznego, organizatorem i dyrektorem Instytutu Filologiczno-Historycznego, prorektorem ds. nauki, dziekanem Wydziału Filologiczno-Historycznego, kierownikiem Zakładu Historii Nowożytnej. Osiągnął niemało, jeśli chodzi o kształcenie kadr zawodowych i naukowych. Wypromował 150 magistrów i 5 doktorów, a o atrakcyjności prowadzonego przez Niego seminarium świadczą otwarte przewody doktorskie. Tytuły wypromowanych dotąd prac magisterskich i rozpraw doktorskich, a także otwartych przewodów doktorskich sygnalizują, że na seminariach prowadzonych przez Pana Profesora podejmowane są zagadnienia, które jak najbardziej leżą w interesie nauki i kultury polskiej oraz w interesie miasta Częstochowy i regionu częstochowskiego.

Publikacje Pana Profesora – książki, eseje, artykuły i edycje źródłowe – koncentrują się w zasadzie wokół historii Polski oraz historii i antropologii jej kultury od jesieni średniowiecza po czasy najnowsze. W problematyce wewnątrzpolskiej zaznaczają się twórczo prace poświęcone przeszłości regionu częstochowskiego, z jego głównym ośrodkiem, jakim jest miasto z Sanktuarium Jasnogórskim, ale też innymi ośrodkami, z których przywołam cztery, a mianowicie Maluszyn, Żytno, Ostrówek i Krzepice. W studiach nad dziejami i antropologią kultury polskiej ujęciem niestandardowym odznaczają się rozprawy poświęcone problematyce kościelnej – od roli kulturotwórczej religii i kultu religijnego, w tym tak żywej w polskiej tradycji pobożności maryjnej inspirowanej Częstochowską Hodegetrią, po dialog i ekumenizm chrześcijański na przykładzie unii brzeskiej i aktywności świętego Andrzeja Boboli oraz analizę osiemnastowiecznego kaznodziejstwa katolickiego pod kątem idei oświecenia. Problematyka zarówno wewnątrzpolska, jak i kościelna opisywana jest z uwzględnieniem procesów kulturowych i wyznaniowych zachodzących w tym samym czasie w Europie. Myśl zawarta w dziełach Pana Profesora niejednokrotnie prowokuje do dalszej refleksji i otwiera pole do

dyskusji, co nie jest bez znaczenia. Wszak nie tylko opis wydarzeń, zjawisk i postaci, ale też prowokowanie do historycznej refleksji i debaty jest zadaniem historyka. Wszystkie teksty opublikowane przez Pana Profesora są rezultatem metodycznej kwerendy i dobrego warsztatu badawczego, w którym liczą się jako tworzywo źródła i ich skrupulatna interpretacja. Więcej – treść i forma wzajemnie się w nich kształtują.

Konkludując, jeszcze raz pragnę podkreślić, że Pan Profesor Andrzej Jan Zakrzewski należy do elitarnego grona polskich historyków. Jego dorobek naukowy i dydaktyczny, popularyzowana przez Niego wiedza o Polsce i jej kulturze, a także Jego działalność na rzecz środowiska uczelnianego i regionu częstochowskiego godne są najwyższego uznania. Z przyjemnością zatem popieram wniosek o uhonorowanie Pana Profesora doktoratem *honoris causa*.

ks. prof. dr hab. Kazimierz Łatak CRL
Instytut Nauk Historycznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

OPINIA

O DOROBKU PROF. DR. HAB. ANDRZEJA JANA ZAKRZEWSKIEGO W ZWIĄZKU Z POSTĘPOWANIEM O NADANIE MU TYTUŁU DOKTORA *HONORIS CAUSA* AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

Na początku opinii pozwolę sobie na osobiste wspomnienie. Z prof. dr. hab. Andrzejem J. Zakrzewskim spotkałem się po raz pierwszy w 1976 roku, kiedy po uzyskaniu stopnia magistra historii zacząłem uczęszczać na seminarium doktorskie Uniwersytetu Łódzkiego, prowadzone wspólnie przez prof. dr. hab. Bohdana Baranowskiego, prof. dr. hab. Zbigniewa Kuchowicza i prof. dr. hab. Wojciecha Szczygielskiego. Prof. dr. hab. Andrzej J. Zakrzewski był już wtedy szacownym doktorem, pracującym nad rozprawą habilitacyjną, imponującym erudycją i znajomością warsztatu historycznego. Było jednak coś więcej... Wszyscy mieli świadomość Jego przywiązania do „małej ojczyzny” Częstochowy i Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Ten emocjonalny stosunek wyrażał się na wielu płaszczyznach: wyborze tematyki badawczej, współpracy naukowej i wydawniczej z profesorami prowadzącymi seminarium, a także innymi uczestnikami, promowania młodych historyków z częstochowskiego środowiska naukowego (obecnie niektórzy są profesorami). Któż wtedy myślał w Częstochowie o powstaniu w przyszłości silnego ośrodka badań historycznych? A jednak właśnie to perspektywiczne myślenie prof. dr. hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego zaowocowało po latach powstaniem licencjackich, a następnie magisterskich studiów historycznych, uzyskaniem przez Wydział Filologiczno-Historyczny w 2001 roku uprawnień do nadawania stopnia doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, a następnie uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie historia i powołania studiów doktoranckich w 2009 roku. Te sukcesy środowiska historycznego pozwoliły iść podobną ścieżką innym kierunkom Wydziału Filologiczno-Historycznego i całej Uczelni.

Prof. dr. hab. Andrzej J. Zakrzewski urodził się 8 lutego 1942 roku w Maluszyńcu. Po ukończeniu w 1961 roku Liceum Pedagogicznego w Radomsku pracował jako nauczyciel w szkolnictwie podstawowym i średnim w powiecie radomszczańskim. W 1966 roku podjął studia w trybie zaocznym na Uniwersytecie Łódzkim, które ukończył w 1971 roku, uzyskując stopień magistra historii. Po ukoń-

czeniu studiów został uczestnikiem wspomnianego wcześniej seminarium doktorskiego. Stopień doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie historia uzyskał w 1976 roku na podstawie rozprawy *Rola literatury dewocyjnej w kulturze polskiej 2 poł. XVIII w.* Promotorem rozprawy był prof. dr hab. Zbigniew Kuchowicz, a recenzentami prof. dr hab. Bohdan Baranowski i prof. dr hab. Jerzy Łojek. Zapoczątkowaną wówczas współpracę z wybitnymi historykami prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski rozszerzał o inne ośrodki naukowe w kraju i za granicą, nie myśląc tylko o własnym rozwoju naukowym, lecz także o rozwoju częstochowskiego środowiska naukowego i Wyższej Szkoły Pedagogicznej, z którą związał się na stałe od 1976 roku, uzyskując etat adiunkta. Dodam, że nie jest łatwym zadaniem propagować Częstochowę, z racji braku świadomości, iż jest to ponad ćwierćmilionowe miasto.

Z powodu zbieżności dróg życiowych rozumiem doskonale trudności kariery zawodowej i naukowej prof. dr hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego: kilkunastoletni okres pracy w szkolnictwie podstawowym i średnim, a wreszcie oczekiwany etat w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie. Nie był to jednak etat wymarzony, ponieważ studia historyczne w naszej Uczelni jeszcze nie istniały. Dlatego trzeba było przemodelować swoje zainteresowania w kierunku historii kultury. Częstochowski ośrodek naukowy pozyskał zatem badacza wpisującego się w nowoczesną historiografię, badającego różne zakresy egzystencji człowieka w dziejach, wychodzącego daleko poza tradycyjną, wydarzeniową historię polityczną.

W latach 80. XX w. prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski podjął badania nad dziejami kultury polskiej w okresie Oświecenia. W celu pogłębienia wiedzy historyczno-literackiej nawiązał współpracę z Pracownią Literatury Polskiego Oświecenia w Instytucie Badań Literackich PAN w Warszawie, gdzie wygłaszał referaty i publikował prace naukowe. W tym czasie ukazała się rozprawa *Idee Oświecenia w kazaniach polskich: studium literacko-socjologiczne* (Częstochowa 1986). Badania nad polskim kaznodziejstwem ugruntowały w prof. dr hab. Andrzeju J. Zakrzewskim przekonanie, że teksty literackie można traktować jako źródło historyczne, dokumentujące stan świadomości grup społecznych, a także jako instrument propagandowy, wykorzystywany do szerzenia określonych idei.

W ramach seminarium doktorskiego Zakładu Historii Nowożytnej Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski konsultował rozprawę habilitacyjną *Częstochowa w kulturze religijnej polskiego baroku* (Częstochowa 1988), na podstawie której osiągnął samodzielność naukową, czyli stopień doktora habilitowanego.

Ten nurt zainteresowań prof. dr hab. Andrzeja J. Zakrzewski kontynuował, wykorzystując teksty literackie tworzone w środowisku paulinów, konfrontowane z utworami powstałymi w innych kręgach, a w tym teksty literatury ludowej. W oparciu o rozprawę habilitacyjną i wspomniane teksty literackie prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski opublikował książkę *W kręgu kultu maryjnego. Jasna Góra w kulturze staropolskiej* (Częstochowa 1995). Zmianie uległa wewnętrzna konstrukcja pracy – poprzez dodanie rozdziału informującego o drogach i mechanizmach upowszechniania kultu maryjnego oraz wiadomości o funkcjonowaniu kultu maryjnego na pograniczu katolicko-prawosławnym Rzeczypospolitej w XVII–XVIII w.

(Berdyczów). W tym zakresie prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski podjął współpracę z instytucjami naukowymi na Ukrainie. Książka wzbogacona została o reprodukcje grafik zdobiących niektóre wydania druków jasnogórskich.

Prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski jest uczniem prof. dr hab. Zbigniewa Kuchowicza, dlatego podjął kwerendy w zbiorach jasnogórskich (*liber miraculorum*), aby powiązać funkcje wiary w cuda z określeniem stanu zdrowia społeczeństwa staropolskiego. Ponadto wspólnie ze znanym chirurgiem częstochowskim, dr. Mieczysławem Wyględowskim, opublikował książkę *Ochrona zdrowia w Częstochowie w XIX–XX wieku. Szkice z historii medycyny* (Częstochowa 1995).

Prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski podjął badania nad twórczością wybitnych kaznodziejów francuskiego Oświecenia i ich wpływem na formowanie się nowożytnego języka francuskiego. Dalszym etapem tych badań był problem genezy polskiego Oświecenia, zwłaszcza roli, jaką w tym procesie odegrał dwór Stanisława Leszczyńskiego w Lunéville. Konsekwencją podjęcia tego kierunku badawczego stało się nawiązanie współpracy z historykami z ośrodka naukowego w Nancy. Wizyty w Nancy pozwoliły prof. dr hab. Andrzejowi J. Zakrzewskiemu na zapoznanie się z francuskim dorobkiem naukowym na temat twórczości filozoficzno-literackiej króla Lotaryngii Stanisława Leszczyńskiego i kulturotwórczej roli jego otoczenia. Na ten temat prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski napisał książkę *Stanisława Leszczyńskiego „Idea wiecznego pokoju”* (Kraków 2003), a także liczne artykuły. Znaczącym osiągnięciem było też zredagowanie i napisanie wstępu do książki uczonego z Nancy Stéphane’a Gabera *Polacy na dworze Stanisława Leszczyńskiego w Lunéville w latach 1737–1766* (Częstochowa 1998).

Prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski badał w rozmaitych aspektach, zwłaszcza w kontekście historii mentalności, sylwetki innych postaci staropolskich: Gaudenego Pikulskiego, Stanisława Orzechowskiego, Joachima Benedykta Chmielowskiego, świętego Andrzeja Boboli.

W ostatnim okresie prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski zajął się szczególnie promocją swojej „małej ojczyzny”, czyli miejscowości Maluszyn, gdzie się urodził i nieopodal w Baryczy posiada dom i działkę. Tam pracuje, odpoczywa, łowi ryby... W tym celu założył stronę internetową (www.maluszyn.eu) oraz publikuje prace naukowe i popularne. W tym zakresie powstało wiele artykułów, prac zbiorowych pod redakcją prof. dr hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego, wydawnictw źródłowych o Maluszynie, a także o dawnych właścicielach tego majątku, Ostrowskich. Nowością w dorobku prof. dr hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego jest opracowana wspólnie z dr. Łukaszem Koperą książka *Villa Maluschyn 1412–2012. 600 lat Parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga Jubileuszowa* (Konin 2016). Publikacja jest zbiorem tekstów naukowych, wspomnień i fotografii o dziejach miejscowości i parafii Maluszyn na przestrzeni lat 1412–2012, zebranych i opracowanych w związku z przypadającym w 2012 roku jubileuszem 600-lecia parafii św. Mikołaja w Maluszynie.

Na temat rodziny Ostrowskich prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski opublikował kilka artykułów i przyczynków. Jednak dla mnie najbardziej cenne jest wydawnictwo źródłowe *Dzieje Maluszyna i jego dziedziców z opowiadania i z pamięci ze-*

brane przez hrabinę Helenę [z Morstinów] Ostrowską (Warszawa 2009). Konsekwencją wspomnianego wyżej zainteresowania rodziną Ostrowskich są publikacje szerzej traktujące zagadnienie ziemiaństwa polskiego.

Na tym jednak nie koniec trudu prof. dr. hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego w zakresie wydawania źródeł. Przygotował On mianowicie do wydania, opatrzył wstępem i komentarzem pracę Stanisława Kobierzyckiego z 1659 roku *Obsidio Clari Montis. Oblężenie Jasnej Góry*, przetłumaczoną przez Katarzynę Chmielewską i Ewelinę Rygał (Kraków 2006). Wydawnictwa źródłowe są ciągle niedoceniane w ocenie uczonych.

W związku z doświadczeniem w badaniach regionalnych prof. dr. hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego angażowano do opracowywania dziejów nowożytnych miast i gmin (miasta Krzepice, gminy Ostrówek). Wspólnie z ks. prof. dr. hab. Janem Związkim opracował monografię miasta Żytna w latach 1198–1998 (Żytno 1998), natomiast wspólnie z Wiesławem Gworysem publikację *Region jurajski w piśmiennictwie polskim od XV wieku do początków XX wieku* (Częstochowa 2004). W 1998 roku prof. dr. hab. Andrzej J. Zakrzewski podjął inicjatywę opracowania *Słownika biograficznego ziemi częstochowskiej*. Był redaktorem tomu pierwszego, ale niestety nikt nie kontynuował tego przedsięwzięcia.

Aktywność naukowa prof. dr. hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego szła w parze z Jego działalnością organizacyjną: jest członkiem Foundation Voltaire, Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem Osiemnastym, Komisji Historycznej Oddziału Katowickiego PAN, pełnił funkcje prezesa Oddziału Częstochowskiego Polskiego Towarzystwa Historycznego i sekretarza Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego, a także członka Komitetu Redakcyjnego Wydawnictwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie i redaktora naczelnego „Biuletynu Instytutu Historyczno-Filozoficznego WSP”. Jeszcze większą aktywnością organizacyjną prof. dr. hab. Andrzej J. Zakrzewski odznaczył się w naszej Uczelni, gdzie pełnił funkcje: kierownika Zakładu Historii Nowożytnej (od 1990 roku), prodziekana Wydziału Humanistyczno-Pedagogicznego (dwukrotnie), zastępcy dyrektora Instytutu Filologii Polskiej, dziekana Wydziału Pedagogicznego, dyrektora Instytutu Filologiczno-Historycznego, prorektora ds. nauki (przez dwie kadencje), dziekana Wydziału Filologiczno-Historycznego. Niektóre z wyżej wymienionych jednostek organizacyjnych zawdzięczają Mu swoje istnienie, obecnie mocno zaznaczając się w nauce polskiej i europejskiej. Prof. dr. hab. Andrzej J. Zakrzewski odbył staże naukowe na uniwersytetach w Nancy i Metz, a także wygłaszał wykłady z historii Polski w Instytucie Pedagogicznym w Smoleńsku i na Uniwersytecie Koblenz-Landau.

Chciałbym w tym miejscu podkreślić jeszcze raz znaczący wkład prof. dr. hab. Andrzeja Zakrzewskiego w uzyskanie w 2001 roku przez Radę Wydziału Filologiczno-Historycznego uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie historia (byłem wtedy dziekanem Wydziału), a w 2007 roku uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie historia (dziekanem był wówczas prof. dr. hab. Andrzej J. Zakrzewski).

Prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski zgromadził wokół swojej osoby i kierowanego przez Niego Zakładu Historii Nowożytnej współpracowników i uczniów. Wypromował 5 doktorów nauk humanistycznych w dyscyplinie historia. Niektórzy z nich są już profesorami (prof. dr hab. Dariusz Złotkowski, dr hab. Małgorzata Durbas, prof. AJD). Efektem pracy tego środowiska były też materiały dydaktyczne dla studentów. Prof. dr hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego wielokrotnie powoływano na recenzenta w przewodach habilitacyjnych i profesorskich.

Prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski wyróżniał się również w zakresie popularyzacji wiedzy. Wygłaszał odczyty popularnonaukowe dotyczące dziejów regionu, związków kulturalnych polsko-francuskich (był założycielem i prezesem Stowarzyszenia Polska-Francja), uczestniczył w audycjach radiowych o dziejach Częstochowy i jej roli w kulturze staropolskiej.

Osiągnięcia prof. dr hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego, zwłaszcza w zakresie badań i popularyzacji dziejów regionu częstochowskiego, zostały w pełni docenione. Został uhonorowany nagrodą Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (1989), nagrodą Prezydenta Miasta Częstochowy (1996), nagrodą im. Karola Miarki (2001), wielokrotnie otrzymywał nagrodę Rektora WSP i AJD w Częstochowie.

Badacz dziejów regionalnych, dziejów Polski nowożytnej, dziejów powszechnych... W tym miejscu może się nasuwać pytanie: jak to możliwe, że jedna osoba realizuje tak obszerny program badawczy? Prof. dr hab. Andrzej J. Zakrzewski udowodnił, że można podołać tym wyzwaniom, mimo niełatwej drogi kariery zawodowej i naukowej.

Pragnę wyrazić nadzieję, że przedstawione w opinii osiągnięcia naukowe i organizacyjne oraz wielkie zaangażowanie w rozwój nauki, w tym zwłaszcza częstochowskiego środowiska naukowego, będą dla Wysokiego Senatu Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie podstawą do włączenia prof. dr hab. Andrzeja J. Zakrzewskiego w poczet doktorów *honoris causa* Uczelni.

prof. dr hab. Tadeusz Srogosz
Instytut Historii
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie